

РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В НАУКОВИХ ДИСЦИПЛІНАХ

Сабадир Галина Іванівна

старший викладач кафедри української мови

Національний технічний університет

«Харківський політехнічний інститут»

м. Харків, Україна

Анотація: У статті здійснено комплексний аналіз розвитку української термінології в наукових дисциплінах. Розглянуто історичні етапи формування терміносистем, сучасні тенденції термінотворення, проблеми стандартизації та вплив англomовного наукового простору. Особливу увагу приділено прикладам технічної, природничої та інформаційної термінології. Визначено перспективи подальшого розвитку української наукової мови.

Ключові слова: українська термінологія, наукова мова, технічні терміни, стандартизація, термінотворення, запозичення.

Українська наукова термінологія виконує ключову роль у забезпеченні точності фахової комунікації. Терміни дозволяють систематизувати знання, уніфікувати поняття та передавати складні наукові ідеї у стислій і зрозумілій формі. Рівень розвитку термінології безпосередньо впливає на якість освіти, наукових досліджень та міжнародної співпраці [1, с. 47].

Формування терміносистем – це багатоетапний процес, що охоплює період виникнення, коли з'являються перші професійні слова, період кодифікації (систематизація, стандартизація в словниках), період функціонування (включення в науковий обіг), та сучасний етап розвитку, коли відбувається збагачення запозиченнями, калькуванням, афіксацією та іншими способами, що відображає розвиток науки, техніки та суспільства.

Основні етапи формування терміносистем:

1. Етап виникнення та первинного накопичення:

Поява перших слів-«прототермінів» для позначення нових понять, знарядь праці, процесів у певній сфері (наприклад, назви інструментів у ремісників). Характерний для раннього розвитку ремесел і наук.

2. Етап розвитку термінології (період формування системи):

Упорядкування термінів, вироблення правил їх утворення.

Виникнення термінів-синонімів, багатозначних термінів.

Запозичення з інших мов (грека, латина) і калькування (буквальний переклад).

3. Етап стандартизації та кодифікації:

Створення перших термінологічних словників, довідників.

Ухвалення норм, що регулюють вживання термінів.

В українській мові це періоди активної термінотворчості на початку ХХ ст. та після 1950-х (Словникова комісія АН УРСР).

4. Етап функціонування та впровадження:

Інтеграція терміносистеми в науковий, навчальний та діловий обіг.

Терміни стають елементом наукової мови, їхнє вживання регламентується стандартами (ДСТУ, ISO).

5. Сучасний етап (з кінця ХХ ст.):

Інтенсивне збагачення термінології через розвиток науки, глобалізацію, появу нових технологій.

Зростання ролі міжнародних термінів, активне використання морфологічних способів творення (префікси, суфікси, складання) для створення нових термінів (наприклад, у лінгвістиці).

Історичний розвиток української термінології відбувався під впливом європейських наукових традицій. У ХХ столітті активно формувалися терміносистеми в галузях фізики, хімії, інженерії та медицини. Попри періоди обмеження використання української мови, науковці створювали власні відповідники до іншомовних понять, закладаючи основу сучасної наукової мови.

У технічних дисциплінах точність термінів має вирішальне значення.

Наприклад, у галузі електроніки використовуються такі терміни, як напівпровідник (semiconductor), електричний опір (electrical resistance), струмопровідність (conductivity), мікросхема (integrated circuit). Узгоджене вживання цих термінів забезпечує однозначність технічної документації та наукових публікацій [2, с. 93].

Інформаційні технології є однією з найбільш динамічних галузей термінотворення. Такі поняття, як алгоритм, база даних, машинне навчання, штучний інтелект, кібербезпека, мають чітко визначені українські відповідники. Водночас широко використовуються адаптовані англомовні терміни, зокрема сервер, інтерфейс, програмний код, що відповідає міжнародним стандартам наукової комунікації.

У природничих науках також простежується активний розвиток термінології. Наприклад, у біології використовуються терміни клітинна мембрана, геном, біосинтез, мутація, екосистема. Їх унормування сприяє точному опису складних процесів та полегшує міждисциплінарні дослідження.

Важливим чинником розвитку української термінології є стандартизація. Міжнародні та національні стандарти, зокрема ISO та ДСТУ, регламентують використання термінів у технічній і науковій документації. Стандартизація дозволяє уникнути варіативності та забезпечує сумісність результатів досліджень у міжнародному науковому просторі [3].

Отже, розвиток української термінології в наукових дисциплінах є складним і багатограним процесом. Він поєднує історичний досвід, сучасні наукові потреби та міжнародні стандарти. Подальше вдосконалення терміносистем сприятиме підвищенню конкурентоспроможності української науки та зміцненню статусу української мови як повноцінної мови наукового спілкування.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кочан І. М. Українська наукова мова: теорія і практика. Львів: ЛНУ, 2019. 320 с.
2. Панько Т. І., Кочан І. М. Українська термінологія: сучасний стан і

тенденції розвитку. Київ: Освіта, 2020. 284 с.

3. ISO 704:2009. Terminology work – Principles and methods. Geneva: International Organization for Standardization.

4. ДСТУ 3966:2009. Термінологічна робота. Засади і правила розроблення термінів. Київ: Держспоживстандарт України.

5. Селігей П. О. Мовна норма і термінотворення в науці. Київ: Наукова думка, 2018. 210 с.

6. Масенко Л. Т. Мова і суспільство: проблеми функціонування української наукової мови. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2017. 256 с.